

The Relationship between Giving Alms and Treatment of Diseases and Increased Longevity

Abbas Ali Vashiyan^{1,2} , Roya Mahdavi^{3*} , Azam Farabi⁴ , Zahra Tolouie-Khoshkbejari⁵

1- Department of Jurisprudence and Medical Law, Al-Mustafa International University, Qom, Iran.

2- Department of Quran and Sciences, Faculty of Medicine, Tehran University of Medical Sciences and Health Services, Tehran, Iran.

3- Department of Clinical Biochemistry, Faculty of Medicine, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

4- Department of Biology, Payam Noor University, Tehran, Iran.

5- Department of Architecture, Technical and Vocational School, Technical and Vocational University, Ilam, Iran.

*Correspondence should be addressed to Ms. Roya Mahdavi; Email: r-mahdavi@alumnus.tums.ac.ir

Article Info

Received: Jul 29, 2020

Received in revised form:

Sep 13, 2020

Accepted: Oct 17, 2020

Available Online: Dec 22, 2022

Keywords:

Alms

Treatment of disease

Increased longevity

Sudden deaths

Spiritual health

Abstract

Background and Objective: Sudden deaths are on the rise today. Many people die of unpredictable accidents and diseases. There are generally two types of human death: Definite time and conditional time. In fact, the definite time of man's death is the destined life determined by God. Nothing can move it forward or backward. It is immutable for God; but conditional time arises in the event of sudden death due to accidents or diseases and human death occurs sooner than God has decreed. Good human behaviors are effective factors in treating diseases. In this regard, the Holy Quran and the lessons of Islam have introduced alms as the best way to treat diseases and increase a patient's life. In the present study, we examined the effects and benefits of alms on the treatment of the disease and increasing the patients' life, and we have stated the necessary conditions for the realization of the intended effects using the Quranic verses and hadiths.

Methods: This is a comparative study. These Islamic sources have been used to obtain and analyze texts with the keywords of alms, treatment of disease, longevity, sudden death and spiritual health: The Holy Quran, Al-Mizan, Baharalanvar and the software of Jame' al-Ahadith and Jame' al-Tafasir. Also the searched databases include SID, Magiran, IranDoc, Pubmed, Research Gate and Science Direct. The authors reported no conflict of interests.

Results: Based on the findings from the verses and hadiths, paying alms has a significant role in the treatment of diseased and subsequent delay in conditional time of death and increased longevity of the patients.

Conclusion: According to the teachings of Islam, one of the effects of giving alms is the treatment of diseases; Therefore, we investigated the conditions that God has introduced in the Qur'an for the acceptance of alms, and by observing these conditions, the effects of alms will appear. By paying alms according to the specified conditions, the lives of the patients can be saved and their longevity can be increased.

 <https://doi.org/10.22037/jrrh.v8i4.31499>

Please cite this article as: Vashiyan AA, Mahdavi R, Farabi A, Tolouie-Khoshkbejari Z. The Relationship between Giving Alms and Treatment of Diseases and Increased Longevity. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2022;8(4):155-167. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v8i4.31499>

Summary

Background and Objective

Sudden deaths are on the rise today. Many people die of unpredictable accidents and diseases (1).

There are generally two types of human death: Definite time and conditional time (2, 3). In fact, the definite time of man's death is the life that God has given him. It can neither be precipitated or postponed. It is immutable for God (2); but conditional time arises in the event of sudden

death due to accidents or diseases and human death occurs sooner than God has decreed (4). Good human behaviors are effective factors in treating diseases. In this regard, the Holy Quran and the lessons of Islam have introduced charity as the best way to treat diseases.

Methods

These Islamic sources were used to obtain and analyze texts using the keywords of charity, treatment of disease, increased longevity, sudden death and spiritual health: The Holy Quran, Al-Mizan, Bihar al-Anwar and the software of Jame'at al-Hadith and Jame'at al-Tafsir; Also the searched databases include SID, Magiran, IranDoc, Pabmed, Research Gate and Science Direct.

Results

According to the findings from analysis of the verses and hadiths, paying alms has an important role in the treatment of diseases, consequently delaying time of conditional death and increasing a patient's longevity. Almsgiving is something that a person pays out of his/her own possessions to get closer to God. The term "zakat" is used for obligatory alms (5) and "Sadaghah" is used for recommended alms.

Imam Sadigh (AS) stated: Treat your patients with alms. What happens if each of you donates your daily food? Sometimes they give the certification for taking the soul of a person to the angel of death. But that person gives alms and, as a result, the angel is told to return the certification (spare the person) (6).

But how is it that sometimes patients are not cured or problems are not solved by giving alms multiple times. Perhaps one of the reasons is our lack of knowledge of the precepts of Islam; according to the verses of the Quran, giving alms has conditions that must be adhered to, otherwise charity will not be accepted by God.

1. The intention must be pure for God (Al-Baqarah, Verse 264) (7).

2. The amount and quality of alms (Al-Baqarah, Verse 267) (7).

3. Where alms should be paid: where God will definitely accept the alms (7). According to verse 60 of Surah Tawbah, alms are to be paid in eight cases (At-Tawbah, Verse 60) (7):

1. To the poor: The needy and the real poor, according to the definition of the Qur'an, are the ones who, out of extreme embarrassment, never ask for financial help from anyone and are reserved, respectable and virtuous (8).

2. To beggars: Someone who asks people out of desperation and extreme poverty (9).

3. To charities: According to the above verses, brokers and people who are responsible for collecting and distributing donations to the needy can also be eligible for receiving donations (9).

4. Attracting hearts to God and religion: Islam has prescribed alms to propagate the religion and invite people to God and save them from polytheism and disbelief (9).

5. and 6: For freeing slaves and paying the debtors of debtors: Given that in today's society, slavery does not exist in its previous form, this part of the verse is applicable to non-guilty debtors (9).

7. In the path of God: This form of alms is categorized under all God-pleasing deeds and includes such things as religious propaganda and welfare services and solving the problems of Muslims (9).

8. To the traveler who is left with no money: "the traveler with no money" refers to someone who has financial ability in his homeland; but he is in trouble due to travel and incidents, and he is unable to pay for his return home (9).

Conclusion

According to the teachings of Islam, one of the most important effects of giving alms is the treatment of diseases. An analysis of verses and hadiths shows that giving alms cures diseases and increases the longevity of patients by delaying the conditional time of death. This issue has been scarcely discussed in Islamic discussions and texts. The necessity of this discussion is due to its important role in the treatment of diseases, especially sudden diseases and lack of attention to this issue in Islamic discussions and texts while Ahl al-Bayt (AS) have made many narrations in the field of charity and its effect on the treatment of diseases. In addition, one of the reasons for the ineffectiveness of almsgiving by the patient or those around him in treating the disease is the failure to pay attention to the proper conditions of giving alms in its true sense.

On one side of the alms we pay in the way of God are the poor and on the other side is God for whom almsgiving is done. For this reason, a gift that reaches God before it reaches the needy, needs more care and attention. In addition to the importance of the amount of alms paid, the eligible cases for alms payment are also very important. In addition to the pure intention of the giver, if there are mediators, it is important to choose them correctly and spend them in the right place; Therefore, by considering all the conditions and details of paying alms based on the Quranic

verses and hadiths and the current economic and social conditions of society, it is possible to increase the healing effects and reduce the crises that people in need are facing. Among the charity centers are hospital charities, hospital assistants, charity organizations and the associations for supporting those with special diseases.

Acknowledgements

We would like to thank all the people who helped the researchers in this study.

Funding

According to the authors, this study was not sponsored and was carried out at the personal expense of the authors.

Conflict of interest

The authors declared no conflict of interests.

Authors' contribution

Research advisor: first author; Corresponding author: second author; Writing all parts of the article: third author; and research and development of ideas: fourth author.

References

1. Ranjbar M. Erae-ye Rahkari Baray-e Gelogiri az Marghaye Nagahani va Afzayeshe Lazzathaye Donyavi va Okhravi. Avalin hamayesh-e melli-e computer, fanavari-e ettela'at, erbatat-e Islami. The first national conference on computers, information technology and Islamic communications in Iran; Qom. 2015. (Full Text in Persian)
2. Havizi A. Tafsir Noor Al-Thaqalin. Qom: Esmaeliyan; 1994. (Full Text in Persian)
3. Tabatabaei M. Tafsir-e al-Mizan. Jameh Modaresin, Daftar-e Entesharat-e Eslami 1995.
4. Makarem Shirazi N. Tafsir-e Nemooneh. Tehran: Darolketab Eslamiyeh; 2007. (Full Text in Persian)
5. Raghīb Esfahani A. Mofradat-e Raghīb. 1991.
6. Majlesi M. Bihar al-Anvar. Beirut: Institute Alvfa; 1982.
7. The Holy Quran. Translated by Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb; 2010.
8. Payandeh A. Nahj al-Fisahah. Qom: Ansariyan; 2005.
9. Ghara'ati M. Tafsir-e Noor. Tehran: Markaz-e Farhangi-e Darshaei az Quran; 2009. (Full Text in Persian)

علاقة التصدق بالعلاج الأمراض وتأثيرها على إطالة العمر

عباس علي واشيان^١، رؤيا مهدوي^٢، أعظم فارابي^٣، زهراء طلوعي خشكجباري^٤

- ١- قسم الفقه والقانون الطبي، جامعة المصطفى الدولية، قم، إيران.
  - ٢- قسم القرآن والعلوم، كلية الطب، جامعة العلوم الطبية والخدمات الصحية-العلاجية، طهران، إيران.
  - ٣- قسم علم الأحياء السريري، كلية الطب، جامعة طهران للعلوم الطبية، طهران، إيران.
  - ٤- قسم علم الأحياء، جامعة بيام نور، طهران، إيران.
  - ٥- قسم الهندسة المعمارية، كلية العلوم الفنية، إيلام، إيران.
- * المراسلات الموجهة إلى السيدة رؤيا مهدوي؛ البريد الإلكتروني: r-mahdavi@alumnus.tums.ac.ir

معلومات المادة

الوصول: ٨ ذى الحجة ١٤٤١
وصول النص النهائي: ٢٤ محرم ١٤٤٣
القبول: ٢٩ صفر ١٤٤٢
النشر الإلكتروني: ٢٧ جمادى الأولى ١٤٤٤

الكلمات الرئيسية:

إطالة العمر
السلامة الروحية
الصدقة
علاج الأمراض
الموت المفاجئ

الملخص

خلفية البحث وأهدافه: كثر في السنوات الأخيرة حالات الوفاة الناجمة عن الأحداث الطارئة والموت المفاجئ الذي لا يمكن التنبؤ به والإعداد له، لما نشهده من تفشي أمراض غريبة. بشكل عام، هناك حالتان أو زمانان في ما يتعلق بالموت: الزمن المحتوم، والزمن المشروط. فالأول هو العمر الذي قدره الله للإنسان أن يعيشه فلا يؤخر ولا يتقدم فهو أجلٌ مسمى لدى الله. أما الثاني أو المشروط فقد يأتي للإنسان قبل أوانه. مثل الموت المفاجئ الذي يحلّ بالإنسان من خلال الأحداث والأمراض المميتة فتنتهي بما حياة الإنسان قبل أوانها. والحسنات من أهم العوامل المؤثرة في علاج الأمراض. فقد يقول القرآن الكريم والتعاليم الدينية أن الصدقة من أنجع أساليب علاج الأمراض. وانطلاقاً من هذه القاعدة، تسعى هذه الدراسة لتسليط الضوء على آثار الصدقة وفوائدها في علاج الأمراض وإطالة العمر. فقد اعتمدت الدراسة على الآيات الكريمة والأحاديث الشريفة في التليل على هذه العقيدة ونظرت إليها من خلال الروايات وآيات القرآن الكريم.

منهجية البحث: المنهجية التي اعتمدها الدراسة منهجية تطبيقية. فقد استخدمت الدراسة من أهم المصادر الإسلامية مثل القرآن الكريم، وتفسير الميزان، وبحار الأنوار، وتطبيقات جامع الأحاديث، وجامع التفاسير لاستخراج المفردات والمصطلحات ذات الصلة بالدراسة مثل مفردة الصدقة، وعلاج الأمراض، وإطالة العمر، والموت المفاجئ، والصحة الروحية. أما المواقع الإلكترونية مثل قواعد البيانات الشبكية ك: اس.آي.دي. ومغبران، وإيران دك، وباب مد، وريسترت غيت، وساينس دايركت. يُذكر أنه تمت مراعاة جميع الموارد الأخلاقية في هذا البحث وإضافة إلى ذلك فإن مؤلفي البحث لم يشيروا إلى أي تضارب في المصالح.

المعطيات: أظهرت المعطيات التي خلصت إليها الدراسة خلال بحثها في الآيات الكريمة والروايات الشريفة، أن التصدق يؤثر بشكل كبير في علاج الأمراض وتبعاً لذلك تأجيل الموت المشروط وإطالة العمر. وصيانة الإنسان من الموت المفاجئ وما يؤول إليه من آثار إيجابية في صحة الإنسان نفسياً وجسدياً.

الاستنتاج: علاج الأمراض من أهم آثار الصدقة ونتائجها حسب التعاليم الإسلامية. وقد حدّد لنا الله سبحانه وتعالى في كتابه الكريم شروط قبول الصدقة. وفي حال غياب تلك الشروط فإن الصدقة لم تكن عملاً نبيلاً، أما إذا تمت مراعاة هذه الشروط فإن الآثار الكبيرة لهذا العمل الديني ستتجلّى للإنسان بوضوح. فإذا التزم الإنسان بهذه الشروط في التصدق فإنه يمكن أن ينقذ حياة الإنسان أو يتفادى الأمراض المميتة ومآل ذلك إطالة العمر وتأجيل الموت المشروط أو غير المسمى.

يتم استناد المقالة على الترتيب التالي:

Washiyan AA, Mahdavi R, Farabi A, Tolouie-Khoshkbejari Z. The Relationship between Giving Alms and Treatment of Diseases and Increased Longevity. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2022;8(4):155-167. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v8i4.31499>

ارتباط بین صدقه‌دادن و درمان بیماری و افزایش عمر

عباس‌علی واشیان^۱، رؤیا مهدوی^{۲*}، اعظم فارابی^۴، زهرا طلوعی خشکبجاری^۵

۱- گروه فقه و حقوق پزشکی، دانشگاه بین‌المللی جامعه المصطفی، قم، ایران.

۲- گروه قرآن و علوم، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی-درمانی تهران، تهران، ایران.

۳- گروه بیوشیمی بالینی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران.

۴- گروه زیست، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

۵- گروه معماری، آموزشکده فنی و حرفه‌ای، دانشگاه فنی و حرفه‌ای، ایلام، ایران.

*مکاتبات خطاب به خانم رؤیا مهدوی؛ رایانامه: r-mahdavi@alumnus.tums.ac.ir

اطلاعات مقاله

دریافت: ۸ آرمرداد ۱۳۹۹

دریافت متن نهایی: ۲۳ شهریور ۱۳۹۹

پذیرش: ۲۶ مهر ۱۳۹۹

نشر الکترونیکی: ۱ دی ۱۴۰۱

چکیده

سابقه و هدف: امروزه انسان‌های زیادی بر اثر حوادث و بیماری‌های زودهنگام و ناگهانی از دنیا می‌روند. به‌طور کلی، زمان فرارسیدن مرگ انسان دو نوع است: زمان قطعی و زمان مشروط. زمان قطعی مرگ انسان در واقع همان عمری است که خداوند برای او مقدر کرده است و هیچ چیزی نمی‌تواند آن را جلو یا عقب ببرد و نزد خداوند متعال تغییرناپذیر است؛ اما زمان مشروط درباره مرگ‌های ناگهانی بر اثر حوادث یا بیماری‌ها پدید می‌آید و مرگ انسان زودتر از آنچه خداوند مقرر کرده است، فرا می‌رسد. اعمال نیک انسان از عوامل مؤثر در درمان بیماری‌ها است. در این زمینه، قرآن کریم و آموزه‌های دین اسلام صدقه را بهترین روش درمان بیماری‌ها معرفی کرده است. در مطالعه حاضر، به بررسی آثار و فواید صدقه در درمان بیماری و افزایش عمر بیمار پرداخته شده و شرایط لازم برای تحقق آثار مدنظر با تمسک به آیات و روایات بیان شده است.

روش کار: این مطالعه از نوع تطبیقی است. برای استخراج و تحلیل متون با کلیدواژه‌های صدقه، درمان بیماری، افزایش عمر، مرگ‌های ناگهانی و سلامت معنوی از منابع اسلامی قرآن کریم، تفسیر المیزان، بحارالانوار و نرم‌افزار جامع‌الاحادیث و جامع‌التفاسیر؛ و همچنین پایگاه‌های اطلاعاتی اس.آی.دی، مگیران، ایران‌داک، پاب‌مد، ریسرچ‌گیت و ساینس‌دایرکت استفاده شده است. مؤلفان مقاله تضاد منافی گزارش نکرده‌اند.

یافته‌ها: بر اساس یافته‌های به‌دست‌آمده از آیات و روایات، پرداخت صدقه در درمان بیماری و به تبع آن تأخیر در زمان مشروط مرگ و افزایش عمر بیمار نقش بسزایی دارد.

نتیجه‌گیری: مطابق با آموزه‌های دین اسلام از آثار صدقه‌دادن، درمان بیماری است. بنابراین، شرایطی بررسی شده که خداوند در قرآن، برای قبول شدن صدقه‌ها معرفی کرده است و با رعایت این شرایط، آثار صدقه نمایان خواهد شد. با پرداخت صدقه بر مبنای شرایط تعیین‌شده می‌توان موجب نجات جان افراد بیمار و افزایش عمر آنان شد.

واژگان کلیدی:

افزایش عمر

درمان بیماری

سلامت معنوی

صدقه

مرگ‌های ناگهانی

استناد مقاله به این صورت است:

Vashiyan AA, Mahdavi R, Farabi A, Tolouie-Khoshkbejari Z. The Relationship between Giving Alms and Treatment of Diseases and Increased Longevity. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2022;8(4):155-167. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v8i4.31499>

مقدمه

مادی نیست؛ بلکه عوامل روحی و معنوی نیز در سلامت و سعادت مؤثر است. به عبارت دیگر، دعا، صدقه‌ها، احسان‌ها و عواملی از این قسم همه از مظاهر قضا و قدر است که در سرنوشت حادثه‌ای انسان مؤثر است یا مانع قضا و قدر می‌شود (۷).

در این مقاله با توجه به اهمیت موضوع سلامتی و تأکید بر آن در آیات الهی و نیز تأثیر ملموس سلامت معنوی بر سلامت جسم با در نظر داشتن افزایش بیماری‌های زودهنگام و غیرمنتظره و افزایش مرگ‌های ناگهانی (۸) سعی شده تا با مطالعه دقیق تفسیر آیات قرآن و روایات اهل بیت (ع) و همچنین بر اساس یکی از شاخص‌های سلامت معنوی که صدقه‌دادن است، درمانی معنوی برای نجات جان افراد بیمار و افزایش عمر آنان ارائه شود. پیامبر خدا (ص) فرمودند: «إِنَّ اللَّهَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لِيُدْفَعَ بِالصَّدَقَةِ الْدَاءَ وَ الْدُّبَيْلَةَ وَ الْحَرْقَ وَ الْغَرْقَ وَ الْهَدْمَ وَ الْجُثُونَ وَ عَدَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ سَبْعِينَ أَبَاً مِنَ السُّوءِ»؛ «به‌راستی، خداوندی که جز او خدایی نیست، با صدقه، درد، طاعون و زخم‌های کشنده، سوختن، غرق‌شدن، ویرانی، دیوانگی و هفتاد نوع بدی را دور می‌نماید» (۹).

روش کار

مطالعه حاضر مطالعه‌ای تطبیقی است و از طریق بررسی‌های اسنادی و کتابخانه‌ای، منابع معتبر و آموزه‌های دین اسلام، برگزیده‌ای از آیات قرآن، احادیث معتبر معصومان (ع) و تفاسیر قرآنی؛ همچنین با منابع اسلامی مانند تفسیر المیزان، بحارالانوار و نرم‌افزار جامع‌الاحادیث و جامع‌التفاسیر در پایگاه‌های اطلاعاتی ملی و بین‌المللی صورت گرفته است. پایگاه‌های اطلاعاتی جست‌وجو شده نیز شامل پایگاه‌های اس.آی.دی، مگیران، ایران‌داک، پاب‌مد، ریسرچ‌گیت و ساینس‌دایرکت بود. ابتدا به بررسی انواع زمان فرارسیدن مرگ انسان و سپس به تأثیر صدقه در درمان بیماری و افزایش عمر بیمار و شرایط صحیح صدقه‌دادن پرداخته شد. همچنین جهت ارتقای کمی و کیفی پرداخت صدقه طرحی پیشنهادی برای محاسبه صدقه نجات از بیماری و مرگ مشروط ارائه و نتایج پس از دست‌بندی و تحلیل و یکپارچه‌سازی گزارش شد.

یافته‌ها

بر اساس یافته‌های به‌دست‌آمده از آیات و روایات، پرداخت صدقه در درمان بیماری و به دنبال آن تأخیر در زمان مشروط

با اینکه هدف نزول قرآن تربیت و هدایت انسان به سوی کمال است، برای صیانت و حفاظت انسان در ابعاد مختلف جسمی، روحی و روانی، اجتماعی، اعتقادی و فکری نیز نظریه و برنامه دارد؛ از این رو، لازم است با به‌کارگیری علوم بهداشت و سلامت، فهم تخصصی عمیق‌تری از مفاهیم و راهکارهای حفظ و احیای سلامت و بهداشت از منظر قرآن کریم ارائه گردد (۱). خداوند در آیه ۹۷ سوره نحل می‌فرماید: «مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ دَكْرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ»؛ «هر کس از مرد و زن، کار نیکی به شرط ایمان به خدا به جای آورد، ما او را به زندگانی خوش و باسعادت زنده ابد می‌گردانیم و اجری بسیار بهتر از عمل نیکی که می‌کردند، به آنان عطا می‌کنیم» (۲). با توجه به این آیه است که می‌توان دو گونه حیات یا زندگی شامل حیات مادی (زندگی طبیعی) و حیات انسانی (زندگی پاکیزه) را برای انسان در نظر گرفت. از ویژگی‌های حیات طبیعی خوردن، آشامیدن، خوابیدن، دفع و جذب، تولید مثل و به‌طور کلی، توجه به گزینه‌ها و برآوردن آنها است و در این نوع زندگی، عنایت و توجهی به ارزش‌های انسانی نیست. در مقابل این زندگی، زندگی پاکیزه (حیات طیبه) قرار دارد که اشاره قرآن کریم به آن است. شاید بتوان از این زندگی پاکیزه به حیات معقول نیز تعبیر نمود. این حیات جنبه‌های سلامت معنوی را تعریف می‌نماید و هم‌زمان، سلامت طبیعی بشر را نیز پوشش می‌دهد (۳). یکی از ابعاد مهم سلامت، سلامت معنوی است که در مقایسه با جنبه‌های مختلف آن ارزش و اهمیت بیشتری دارد. ابعاد دیگر سلامت مقدمه‌ای برای دستیابی به سلامت معنوی و بهره‌مندی از فضایل روحی و معنوی خواهد بود که همه انسان‌ها آن را قبول دارند. درحقیقت، سلامت معنوی رابطه مستقیم با سعادت دنیا و آخرت انسان دارد که در ارتباط با خدای متعال دست‌یافتنی است و از این جهت، ارزش بالاتری را به خود اختصاص می‌دهد (۴). سلامت معنوی جزئی پایه‌ای در چهارچوب ابعاد سلامت محسوب می‌شود و همانند ابعاد دیگر سلامتی نظیر سلامت جسمی، ذهنی و اجتماعی عاملی تعیین‌کننده و اثرگذار است (۵). شاخص‌های سلامت معنوی شامل موارد زیادی مانند خواندن نماز و دعا، دوری از گناهان، ترک عادت‌های غلط و صدقه‌دادن است (۶). از دیدگاه قضا و قدر در جهان‌بینی الهی نیز علل و عوامل محدود به علل

مرگ و افزایش عمر بیمار نقش بسزایی دارد.

زمان فرارسیدن مرگ انسان و انواع آن از منظر قرآن و احادیث

زمان فرارسیدن مرگ انسان اجل نامیده می‌شود (۱۰). قاموس قرآن اجل را مدت شیء و آخر مدت معنی کرده است. بنابراین، اجل دو معنی دارد: مدت معین و آخر مدت (۱۱). زمان فرارسیدن مرگ انسان دو نوع است: اجل مُسمّی (زمان قطعی) و اجل معلق (زمان مشروط) (۱۲، ۱۳). اجل مُسمّی در واقع همان عمری است که خداوند برای ما مقدر کرده است و قابل تغییر و تبدیل نیست (۱۲) و اجل معلق که تغییرپذیر است و ممکن است بر اثر اعمال نادرست انسان بسیار جلو بیفتد و برعکس بر اثر تقوا و نیکوکاری و تدبیر بسیار عقب بیفتد (۱۴). خداوند متعال در آیه ۵ سوره حجر می‌فرماید: «مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَ مَا يَسْتَجِرُّونَ»؛ «هیچ امتی از اجل خود نه پیش می‌افتد و نه پس می‌ماند» (۲). در تفسیر نور ذیل این آیه آمده است: «اجل و حوادثی که پیش می‌آید دو نوع است؛ اجل حتمی (زمان قطعی) و اجل غیرحتمی (زمان مشروط). اجل غیرحتمی (زمان مشروط) با دعا، صدقه و کارهای خیر قابل تغییر است اما اجل حتمی (زمان قطعی) قابل تغییر نیست» (۱۵). علاوه بر این، در آیه ۲ سوره انعام آمده است: «هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ قَضَىٰ أَجَلًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ أَنْتُمْ مَمْتَرُونَ»؛ «او کسی است که شما را از گل آفرید؛ سپس مدتی مقرر داشت [تا انسان تکامل یابد] و اجل [زمان] قطعی نزد اوست [فقط او از آن آگاه است]؛ سپس شما [در یگانگی و قدرت او] تردید می‌کنید» (۲). امام صادق (ع) در تفسیر این آیه فرموده‌اند: «هُمَا أَجَلَانِ، أَجَلٌ مَوْقُوفٌ يَصْنَعُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ، وَ أَجَلٌ حَتْمٌ»؛ «آنها دو اجل‌اند: اجل مشروط که خدا در آن هر چه بخواهد، می‌کند و اجل محتوم» (۲). ایشان در حدیثی دیگر می‌فرمایند: «مَنْ يَمُوتُ بِالذُّنُوبِ أَكْثَرَ يَمُوتُ بِالْأَجَالِ وَ مَنْ يَعِيشُ بِالْإِحْسَانِ أَكْثَرَ مِمَّنْ يَعِيشُ بِالْأَعْمَارِ»؛ «تعداد کسانی که به واسطه گناهان خود می‌میرند، از کسانی که به واسطه به‌سرآمدن عمر [اجل قطعی] می‌میرند، بیشتر است و تعداد کسانی که به سبب احسان و نیکوکاری زندگی دراز می‌کنند، افزون‌تر از کسانی است که با عمر طبیعی زندگی می‌کنند» (۱۶). در آیه ۱۰ سوره منافقون آمده است: «وَأَنْفِقُوا مِنْ مَّا رَزَقْنَاكُمْ مِمَّنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقْتُ وَأَكُن مِّنَ الصَّالِحِينَ»؛ «از آنچه روزی شما کرده‌ایم، انفاق کنید؛ پیش از آنکه یکی از شما را مرگ فرا

رسد و بگوید: پروردگارا، چرا تا مدتی بیشتر اجل مرا به تأخیر نینداختی تا صدقه دهم و از صالحان و نیکوکاران باشم؟» (۲). در تفسیر المیزان ذیل این آیه آمده است: «اگر تصدق دهم، از صالحان خواهم بود» (۱۳). این تفسیر نشان می‌دهد که صدقه‌دادن از مصادیق اعمال صالح است. به نظر می‌رسد که یکی از علت‌های طول عمر نیکوکاران تأثیر تکوینی است که خدای تعالی در اعمال صالح قرار داده است. ویژگی اعمال نیک به‌گونه‌ای است که به‌طور طبیعی و فطری موجب طول عمر افراد صالح می‌شود (۱۷).

تعریف صدقه و انواع آن

صدقه چیزی است که انسان آن را به قصد قربت (نزدیک‌شدن به خداوند) از مالش خارج می‌کند. واژه زکات را برای صدقه واجب و صدقه را برای صدقه‌های مستحب به کار می‌برند (۱۸). علامه طباطبایی در تفسیر المیزان می‌نویسد: «دو نوع صدقه داریم: ۱) صدقه واجب: در این نوع از صدقه، شخص باید بخشی از اموال شخصی خودش را با شرایطی خاص به افراد مخصوصی بدهد؛ مثل زکات، خمس، فطریه، کفارات مالی و فدییه؛ و ۲) صدقه مستحب: اندازه خاصی ندارد و انسان می‌تواند هر مقدار از مالش را که بخواهد در راه خدا به فقرا و نیازمندان ببخشد؛ مانند وصیت‌ها، بخشش‌ها و غیر آن» (۱۳).

نقش صدقه در درمان بیماری و تأخیر در زمان مشروط مرگ و افزایش عمر در روایات

پیش‌تر گفته شد که یکی از ابعاد سلامت، سلامت معنوی است. مفهوم سلامت معنوی از طریق ویژگی‌های انسان کامل و داشتن مکارم اخلاق و ویژگی اصلی روح سالم تعریف و در بررسی‌های مختلف برخوردار از مکارم اخلاق به‌عنوان مفهوم قرآنی سلامت معنوی ارائه شده است (۱۹، ۲۰).

برای تعیین شاخص‌های سلامت معنوی، ارتباط انسان با سه حوزه در نظر گرفته می‌شود: ارتباط انسان با خدا، ارتباط انسان با خود و ارتباط انسان با دیگران. در ارتباط انسان با خداوند، شاخص‌هایی مانند نمازخواندن، دعاکردن و انس با قرآن کریم مطرح می‌شود. شاخص‌های ارتباط انسان با خود شامل خودشناسی و خودسازی، دوری از گناهان، نظافت و بهداشت فردی و عمومی، تفریح و شادابی است. از جمله شاخص‌های ارتباط انسان با دیگران راست‌گو بودن، عمل به گفتار، حق‌گویی، پرهیز از گناهان زبانی، تواضع در مقابل والدین، ارتباطات حسنه با خویشاوندان و ارتباط حسنه با نیازمندان (انفاق و صدقه) است (۶).

حال به مرور روایاتی پرداخته می‌شود که صدقه را بهترین

وصفش مانند سنگ سخت و خرابی است که بر آن [پوششی نازک از] خاک قرار دارد و رگباری تند و درشت به آن برسد و آن سنگ را صاف [و بدون خاک] واگذارد. [صدقه ریایی مانند آن خاک است و این ریاکاران] به چیزی از آنچه کسب کرده‌اند، دست نمی‌یابند و خدا مردم کافر را هدایت نمی‌کند» (۲).

خداوند متعال صدقه‌دادن را مدح کرده است ولی دو روش صدقه‌دادن را نمی‌پسندد؛ یکی صدقه ریایی که از همان اول باطل انجام می‌شود و دیگری صدقه‌ای که بعد از انجام آن با منت و اذیت، ثواب و ارزش آن از بین می‌رود. بطلان این دو قسم صدقه از این رو است که برای رضای خدا انجام نشده یا اگر هم برای رضای خدا بوده، شخص نتوانسته است نیت خود را خالص نگه دارد و با منت و اذیت آن را باطل کرده است (۱۳)؛ پس اگر نیت خالصانه نداشته باشیم یا با صدقه خود موجب منت و آزار کسی شویم، تأثیر آن از بین خواهد رفت.

۲) دومین شرط مبلغ و کیفیت صدقه است. خداوند در آیه ۲۶۷ سوره بقره می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ»؛ «ای کسانی که ایمان آورده‌اید، از اموال پاکیزه‌ای که به دست آورده‌اید و از آنچه از زمین برای شما خارج ساخته‌ایم [از منابع و معادن و درختان و گیاهان]، انفاق کنید و برای انفاق به سراغ بی‌ارزش آن نروید؛ درحالی‌که خود شما [به‌هنگام پذیرش اموال] حاضر نیستید آنها را بپذیرید؛ مگر از روی اغماض و کراهت و بدانید خداوند بی‌نیاز و ستوده است» (۲). علامه طباطبایی در تفسیر این آیه می‌فرماید: «کیفیت مالی که انفاق می‌شود باید از اموال طیب باشد نه خبیث؛ یعنی مالی باشد که فقیر به رغبت آن را بگیرد، نه به کراهت و اغماض. در این آیه بر این معنا احتجاج شده است که انتخاب مال خبیث برای انفاق خیری برای انفاق‌گر ندارد؛ به‌خلاف انتخاب مال طیب که خیر انفاق‌گر در آن است» (۱۳). در شأن نزول این آیه در تفسیر المیزان آمده است که رسول خدا (ص) هر وقت فرمان می‌داد که زکات خرما جمع‌آوری شود بعضی‌ها نوع پست و بدترین خرما (خرمای جعور و معافاره) را برای زکات انتخاب می‌کردند. رسول خدا (ص) فرمودند: بعد از این، خرمای جعور و معافاره (خرمایی کم‌گوشت با هسته درشت) را در تعیین مقدار غله به حساب نیاورده و آن را برای زکات نیاورید (۱۳).

۳) سومین شرط محل پرداخت صدقه است؛ محلی که باید

دارو برای درمان بیماری‌ها معرفی کرده است. در روایتی از پیامبر اسلام (ص) آمده است: «الصَّدَقَةُ تَدْفَعُ الْبَلَاءَ وَ هِيَ أُنْجِحُ دَوَاءً وَ تَدْفَعُ الْفُضَاءَ وَ قَدْ أُبْرِمَ إِبْرَامًا وَ لَا يَدْهَبُ بِالْأَدْوَاءِ إِلَّا الدُّعَاءُ وَ الصَّدَقَةُ»؛ «صدقه بلا را برطرف می‌کند و مؤثرترین دارو است؛ همچنین قضای حتمی را برمی‌گرداند و درد و بیماری‌ها را چیزی جز دعا و صدقه از بین نمی‌برد» (۹). امام علی (ع) فرمودند: «الصَّدَقَةُ دَوَاءٌ مُنْجِحٌ»؛ «صدقه دارویی مؤثر است» (۲۱). امام صادق (ع) فرمودند: «دَاوُوا مَرَضَكُمْ بِالصَّدَقَةِ وَ مَا عَلَى أَحَدِكُمْ أَنْ يَتَّصِدَّقَ بِثُوبِ يَوْمِهِ! إِنْ مَلَكَ الْمَوْتُ يُدْفَعُ إِلَيْهِ الصَّكُّ بِبَعْضِ رُوحِ الْعَبْدِ، فَيَتَّصِدَّقُ فَيَقَالَ لَهُ: زِدْ عَلَيْهِ الصَّكَّ»؛ «بیماران‌تان را با صدقه درمان کنید. چه می‌شود که هر یک از شما قوت روزانه خود را صدقه دهد؟ گاه، سند قبض روح بنده به فرشته مرگ داده می‌شود؛ اما آن بنده صدقه می‌دهد و درنتیجه به آن فرشته گفته می‌شود: سند را برگردان» (۱۶). امام کاظم (ع) وقتی مردی از عیالواری خود و اینکه همه آنان بیمارند شکوه کرد، فرمودند: «دَاوُوهُمْ بِالصَّدَقَةِ، فَلَيْسَ شَيْءٌ أَسْرَعَ إِجَابَةً مِنَ الصَّدَقَةِ وَ لَا أَجْدَى مَنَفَعَةً عَلَى الْمَرِيضِ مِنَ الصَّدَقَةِ»؛ «آنها را با صدقه درمان کن؛ زیرا هیچ چیز زودتر از صدقه به درگاه خدا پذیرفته نمی‌شود و برای بیمار، دارویی سودمندتر از صدقه نیست» (۲۲).

شرایط پرداخت صحیح صدقه

با مرور احادیث، به اهمیت صدقه و تأثیر شفا بخش آن در درمان بیماری و افزایش عمر انسان پی برده شد؛ اما چگونه گاهی با وجود پرداخت‌های متعدد صدقه، بیماران شفا نمی‌یابند یا مشکلات حل نمی‌شود؟ شاید بتوان گفت یکی از علل آن به شناخت کم و نادرست ما از دستورهای دین اسلام برمی‌گردد؛ زیرا برابر با آیات قرآن، صدقه‌دادن شرایطی دارد که باید به آنها پایبند بود؛ در غیر این صورت، خداوند صدقه پرداختی را نمی‌پذیرد. در ادامه به بررسی این شرایط پرداخته خواهد شد:

۱) نخستین شرط این است که نیت برای خدا خالص باشد؛ همان‌طور که خداوند در آیه ۲۶۴ سوره بقره می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَبْطُلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانَ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ»؛ «ای اهل ایمان، صدقه‌هایتان را با منت و آزار باطل نکنید؛ مانند کسی که مالش را به ریا به مردم انفاق می‌کند و به خدا و روز قیامت ایمان ندارد که

خداوند آن را به‌طور قطعی بپذیرد. خداوند در آیه ۶۰ سوره توبه محل پرداخت صدقه‌ای را که می‌پذیرد، مشخص کرده است: «إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَبِئِزْقَابِ الرَّقَابِ وَالْعَارِمِينَ وَبِئِزْقَابِ سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ»، «صدقات مخصوص فقرا و مساکین و کارکنانی است که برای [جمع‌آوری] آن زحمت می‌کشند و کسانی که برای جلب محبتشان اقدام می‌شود و برای [آزادی] بردگان و [ادای دین] بدهکاران و در راه [تقویت آیین] خدا و واماندگان در راه، این یک فریضه [مهم] الهی است و خداوند دانا و حکیم است» (۲). بر اساس این آیه از قرآن، هشت محل به‌منظور پرداخت صدقه وجود دارد (۱۵):

(۱) فقیر: خداوند در اولین مورد از موارد هشت‌گانه پرداخت صدقه به انسان‌های فقیر اشاره می‌کند. نیازمند و فقیر واقعی طبق تعریف قرآن کسی است که از شدت شرم و حیا هیچ‌گاه درخواست کمک مالی از کسی نمی‌کند و عفیف و آبرودار و پاک‌دامن است (۲۳). خداوند درباره این نوع نیازمندان در آیه ۲۷۳ سوره بقره می‌فرماید: «لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْضِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْئَلُونَ النَّاسَ إِحْفَافًا وَ مَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ»، «بهتر است انفاق شما [برای نیازمندی] باشد که در راه خدا در تنگنا قرار گرفته‌اند و نمی‌توانند [برای تأمین هزینه زندگی] مسافرت کنند [و سرمایه‌ای به دست آورند] و افراد ناآگاه آنها را از شدت خویشتن‌داری بی‌نیاز می‌پندارند؛ اما آنها را از چهره‌هایشان می‌شناسی و هرگز با اصرار از مردم درخواست نمی‌کنند. [این است مشخصات آنها] و هر چیز خوبی [در راه خدا] انفاق کنید، خداوند از آن آگاه است» (۲).

از آنجایی که طبق تفاسیر (شان نزول) آیه فوق راجع به جمعی از صحابه پیامبر (ص) است که به‌دلیل مهاجرت در راه خدا از مکه به مدینه دچار فقر بودند؛ می‌توان این نتیجه را گرفت که اولویت پرداخت صدقه به فقیر، مؤمن‌بودن او است؛ یعنی اهل ایمان به خدا و نماز باشد و [به] انجام سایر واجبات و ترک محرمات مقید باشد یا دست‌کم ملحد و مخالف دین نباشد (۱۴).

(۲) مسکین: به کسی می‌گویند که از شدت نداری و بی‌نویی از مردم درخواست می‌کند (۱۵).

(۳) مسئولان تقسیم صدقه: طبق آیات فوق، کارگزاران و افرادی که مسئول جمع‌آوری و پخش صدقه‌ها بین نیازمندان هستند نیز می‌توانند مشمول دریافت صدقه باشند (۱۵).

(۴) جذب دل‌ها به‌سوی خدا و دین: اسلام برای تبلیغ دین و دعوت مردم به سمت خدا و نجات آنان از دست شرک و کفر، صدقه تعیین کرده است؛ اما این به معنی ایمان آوردن پولی نیست؛ بلکه زمینه‌سازی برای حصول درک و آموزش و سپس معرفت و ایمان است (۱۵).

(۵ و ۶) آزادکردن بردگان و پرداخت بدهی بدهکاران: از آنجایی که در جامعه امروز برده‌داری به شکل سابق وجود ندارد، مصداق این بخش از آیه بدهکارانی هستند که بی‌تقصیر مقروض شده‌اند (۱۵).

(۷) در راه خدا (فی سبیل الله): مصداق اصلی این عنوان از صدقه، همه کارهای خداپسندانه است و شامل مواردی چون تبلیغات دینی و خدمات رفاهی و گرگشایی از مشکلات مسلمانان می‌شود (۱۵).

(۸) در راه ماندگان: در راه مانده یا ابن‌السبیل به کسی می‌گویند که در وطن خودش توانایی مالی دارد؛ اما با سفرکردن و رخ‌دادن مجموعه‌ای از اتفاقات و گرفتاری‌ها به مشکل برخورد کرده است و نمی‌تواند از پس خرج و مخارج خود جهت بازگشت به اهل و دیارش بر بیاید (۱۵).

شرط رعایت محل پرداخت صدقه در کلام رسول خدا (ص) به‌عنوان صدقه بجا عنوان شده است. پیامبر (ص) در این باره فرمودند: «الْصَّدَقَةُ عَلَى وَجْهِهَا وَاصْطِنَاعُ الْمَعْرُوفِ وَ بَرُّ الْوَالِدَيْنِ وَصِلَةُ الرَّحِمِ تُحَوِّلُ الشَّقَاءَ سَعَادَةً وَ تَزِيدُ فِي الْعُمُرِ وَ تَقِي مَصَارِعَ الشُّوْءِ»، «صدقه بجا، نیکوکاری، نیکی به پدر و مادر و صلۀ رحم، بدبختی را به خوشبختی تبدیل و عمر را زیاد و از پیشامدهای بد جلوگیری می‌کند». همچنین آیه ۲۷۱ سوره بقره به مطلوب بودن پرداخت صدقه مستحب به‌صورت پنهان اشاره کرده است: «إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَبِعَمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفَوْهَا وَ تُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهِيَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَ يُكْفِّرُ عَنْكُمْ مِّنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ»، «اگر صدقه‌های مستحبی را آشکار سازید، کاری نیکو است و اگر آنها را پنهان دارید و به فقرا بدهید، آن برای شما بهتر است و [خداوند] از گناهانتان می‌زداید و خداوند به آنچه می‌کنید، آگاه است» (۲).

پیشنهاد طرحی برای محاسبه میزان صدقه نجات از بیماری و مرگ با زمان مشروط:

خداوند در آیه ۴۵ سوره مائده می‌فرماید: «وَ كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَ الْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَ الْأَنْفَ بِالْأَنْفِ وَ الْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَ السِّنَّ بِالسِّنِّ وَ الْجُرُوحَ قِصَاصٌ فَمَن تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَ مَن لَّمْ يَجْحَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ»، «و ما در تورات بر

به نظر می‌رسد که شیوه‌های محاسباتی برای ارتقای کمی و کیفی صدقه‌ها، یکی از راهکارهای مطلوب در عمل به صدقه است؛ برای نمونه، این روش پیشنهادی با مثال و در قالب فرمول توضیح داده می‌شود. مبلغ لازم جهت پرداخت صدقه نجات از مرگ پسر بچه‌ای که شش سال و سه ماه سن دارد و پزشکان او را جواب کرده‌اند، این‌گونه محاسبه می‌شود:

(۱) در اولین قدم، مبلغ کل دیه (به تومان) بر ۷۲ که متوسط عمر مردان است، تقسیم می‌شود تا بهای هر یک سال عمر مردان، محاسبه شود: $۶/۶۶۷/۰۰۰ \div ۷۲ = ۴۸۰/۰۰۰/۰۰۰$
(۲) برای محاسبه دقیق عمر بیمار بهتر است به جای سال، سن او به ماه تبدیل شود. برای این منظور باید عدد به دست آمده بر ۱۲ تقسیم شود؛ چون هر سال ۱۲ ماه است تا بهای هر ماه از عمر مردان نیز محاسبه شود:

$$۶/۶۶۷/۰۰۰ \div ۱۲ = ۵۵۵/۵۸۳$$

(۳) در مرحله سوم باید عدد به دست آمده بر ۱۰ تقسیم شود؛ چون صدقه ۱۰ برابر خودش پاداش دارد. پیامبر (ص) فرموده‌اند: «دَخَلْتُ الْجَنَّةَ فَرَأَيْتُ عَلَىٰ بَاهِمَا: الصَّدَقَةُ بِعَشْرَةٍ»، «وارد [بخشی از] بهشت شدم. دیدم بر در آن نوشته است: [ثواب] صدقه ده برابر است» (۲۳). $۵۵۵/۵۸۳ \div ۱۰ = ۵۵/۵۸۳$

(۴) عدد به دست آمده همان عددی است که بهتر است برای هر یک ماه از عمر بیمار (عمر مردان) پرداخت شود؛ پس برای این کودک (بیمار فرضی) که سن دقیق او حدود ۷۵ ماه است، عدد زیر به دست می‌آید: $۵۵/۵۵۸ \times ۷۵ = ۴/۱۶۶/۸۵۰$

بنابر محاسباتی که انجام شد، برای نجات کودک شش سال و سه ماهه از مرگ به مبلغی حدود ۴ میلیون و ۱۶۶ هزار و ۸۵۰ تومان نیاز است. درباره این فرمول ذکر چند نکته ضروری است:

(۱) برای محاسبه صدقه نجات از مرگ زنان، نرخ دیه باید نصف در نظر گرفته شود.

(۲) از آنجایی که این فرمول مبالغ چشمگیری از صدقه را به عنوان خروجی به ما نشان می‌دهد؛ پس عقل سلیم حکم می‌کند که قبل از پرداخت این مبالغ، ابتدا نذر واجب کنیم (صیغه شرعی نذر را به زبان جاری کنیم) و پس از آنکه بیمار ما شفا پیدا کرد، مبلغ مدنظر صدقه را به همان فرد نیازمندی پرداخت کنیم که در صیغه نذر یاد کردیم. با این روش از هدررفت مال و پرداخت‌هایی به افراد غیرنیازمند (خارج از آن هشت محل واقعی صدقه) نیز جلوگیری خواهد شد.

(۳) در ماه‌های حرام سال (محرم، رجب، ذی‌القعدة و ذی‌الحجه) مبلغ دیه به میزان یک سوم دیه کامل نسبت به

بنی اسرائیل لازم و مقرر داشتیم که [در قانون قصاص] جان در برابر جان و چشم در مقابل چشم و بینی به عوض بینی و گوش به جای گوش و دندان در برابر دندان و زخم‌ها را قصاصی است و هر که از آن قصاص گذشت کند و به عنوان صدقه در نظر بگیرد؛ پس آن گذشت و صدقه کفاره‌ای برای [خطاها و معاصی] او است و آنان که بر طبق آنچه خدا نازل کرده داوری نکنند، هم اینان‌اند که ستمکارند» (۲). علامه بروجردی در تفسیر جامع، ذیل این آیه می‌فرماید: «جنایات بر دو نوع است: یا نفسی یا اعضایی و آن نیز یا به صورت عمد است یا بر اثر اشتباه و خطا عارض شده است؛ احکام جنایت اعضایی که به اصطلاح فقها «قصاص طرف» گفته می‌شود، اگر ناشی از خطا باشد باید به شخصی که به او جنایت شده است، دیه داد و دیگر قصاص ندارد و چنانچه عمداً صورت گرفته است، البته باید قصاص شود؛ مگر آنکه طرف به دریافت دیه راضی شود و از قصاص درگذرد و باید دانست که هر کس به جای قصاص به دیه و صدقه راضی شود، نیکی کرده و کفاره گناه او خواهد بود و هر که خلاف آنچه خدا فرستاده حکم کند او از ستمکاران خواهد بود» (۲۴).

آیه یادشده عفو از قصاص و دیه را با عنوان صدقه یاد کرده است؛ به همین سبب، نویسندگان این مقاله به بررسی و بیان نوعی رابطه بین دیه و صدقه پرداخته و طرحی جدید را جهت پرداخت صدقه با عنوان «صدقه نجات از بیماری و مرگ با زمان مشروط» پیشنهاد کرده‌اند.

طبق قانون، در صورت رخ دادن سانحه رانندگی و فوت انسانی، مسبب اصلی تصادف موظف است مبلغ معینی را به عنوان دیه بپردازد؛ پس اگر بخواهیم شخصی بیمار را با کمک صدقه نجات از بیماری و مرگ با زمان مشروط به زندگی بازگردانیم، شاید بتوان گفت درباره شخصی مرده با خداوند معامله می‌کنیم؛ پس بهتر است بر اساس آخرین مبلغ تعیین شده برای دیه کامل، عمل و مبلغ حقیقی صدقه را بر اساس متوسط طول عمر اشخاص محاسبه کرد. برای به دست آوردن متوسط طول عمر اشخاص، ابتدا باید سن امید به زندگی را که معمولاً سازمان ملل و سازمان بهداشت جهانی اعلام می‌کنند، استخراج کرد. طبق آمار پژوهشکده آمار در سال ۱۳۹۵، امید به زندگی در بدو تولد برای مردان ۷۲/۸ و برای زنان ۷۵/۷ سال برآورد شده است (۲۵). همچنین بهتر است از نرخ دیه کامل اطلاع داشته باشیم. طبق آخرین اعلام قوه قضائیه، نرخ دیه کامل در ماه‌های غیرحرام در سال ۱۴۰۰ مبلغی بیش از ۴۸۰ میلیون تومان اعلام شده است (۲۶).

ماه‌های غیرحرام بیشتر می‌شود (۲۷).

بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس آموزه‌های دین مبین اسلام از مهم‌ترین آثار صدقه‌دادن، درمان بیماری‌ها است. از تحلیل آیات و روایات برمی‌آید که صدقه‌دادن بیماری‌ها را درمان می‌کند و با به تأخیر انداختن زمان مشروط مرگ سبب افزایش عمر بیماران می‌شود. این موضوع در مباحث و متون اسلامی کمتر بحث شده است. علی‌انساب و همکاران در عامل‌های مادی طول عمر انسان از دیدگاه آموزه‌های اسلامی مواردی همچون پاک‌ی و طهارت بسیار، ناخن‌گرفتن در روز جمعه، پوشیدن کفش مناسب، شستن دست‌ها قبل و بعد از غذا، تغذیه، ازدواج، حفظ محیط و پرهیز از بریدن شاخه‌های درختان تر و لباس سبک پوشیدن را از عوامل مادی (۲۸) و در جست‌وجوی عوامل معنوی طول عمر انسان در قرآن ایمان، استغفار، اطاعت از رسول خدا، عبادت و تقوای الهی را از عوامل معنوی افزایش طول عمر انسان معرفی کرده‌اند (۱۷). ربیع نتاج و همکاران در بازشناسی تأثیر مؤلفه‌های تربیتی اخلاقی بر افزایش طول عمر در قرآن و حدیث با جست‌وجو در جوامع حدیثی ۵۳ عامل در جهت افزایش طول عمر معرفی کرده‌اند که در بین این عوامل به اهمیت صدقه در افزایش طول عمر اشاره‌ای گذرا شده است (۲۹). عسکری سوادکوهی در طول عمر صدقه را همراه با توضیحی کوتاه و مختصر یکی از چندین عامل افزایش طول عمر معرفی کرده است (۳۰). مهدی فیروزی در ظرفیت‌های احکام ترجیحی فقه در مواجهه با مشکل فقر تشویق به انفاق، صدقه، وقف و قرض‌الحسنه و فرهنگ‌سازی از سوی افراد، نهادهای اجتماعی و حکومت اسلامی و نیز بیان احکام فقهی فضیلت‌ها و آثار و برکات دنیوی و اخروی آنها را دارای دستاوردهایی همچون رفع فقر از جامعه و ترویج دین و ورود احکام به متن زندگی مردم می‌داند (۳۱). شعبانپور در منابع مالی تأمین و رفاه اجتماعی زکات، انفاق و صدقه را سه منبع مالی غنی جهت بهبود روزافزون تأمین و رفاه مسلمانان در حوزه فردی و اجتماعی در جوامع اسلامی و راهی جهت کاستن فقر از جامعه اسلامی معرفی کرده است (۳۲). میانرودی در صدقه و احسان نموده‌های خیر ماندگار، بخشش و صدقه را مبارزه با فقر مادی و معنوی و راهی جهت پرکردن و کم‌رنگ شدن شکاف‌های طبقاتی زیاد جامعه با توجه به بحران‌های اقتصادی جامعه امروز می‌داند (۳۳). نریمانی بناب

در تأثیر صدقه در توزیع درآمد در ایران، صدقه را یکی از احکام اسلامی جهت رفع مشکلات اقتصادی و اجتماعی و توزیع عادلانه درآمد‌ها که یکی از اهداف نظام اقتصادی اسلام است معرفی کرده است (۳۴). محسن‌زاده و حسینی طبق‌دهی در تأثیر قرآن در درمان بیماری‌ها، گوش‌دادن به آیات قرآن را راهکاری برای درمان انواع بیماری‌های روحی و جسمی معرفی کرده‌اند (۳۵). شاهپری و حسینی در پیشگیری و درمان از منظر قرآن و سلامت به رابطه قرآن و تأثیر شگرف آن بر درمان بیماری‌های روحی و جسمی (عسل، نماز و روزه) و همچنین اشارات قرآن درباره طب سنتی و گیاهی پرداخته‌اند (۳۶).

از بررسی پژوهش‌های مذکور چنین برداشت می‌شود که در بیشتر پژوهش‌ها صدقه راه حلی برای رفع مشکل فقر و فاصله طبقاتی در جامعه اسلامی شناخته شده است. تنها در تعداد کمی از مقالات اشاره‌ای کوتاه و گذرا به تأثیر صدقه در افزایش طول عمر شده و تقریباً در هیچ مطالعه‌ای به تأثیر صدقه در درمان بیماری توجه نشده است؛ بنابراین پژوهش حاضر نخستین پژوهش در زمینه تأثیر صدقه بر درمان بیماری‌ها و به تبع آن افزایش عمر است و مطالعه دیگری در این زمینه انجام نشده است. ضرورت این بحث به سبب نقش مهم آن در درمان بیماری به‌ویژه بیماری‌های زود هنگام و ناگهانی و کم‌توجهی به آن در مباحث و متون اسلامی است. این در حالی است که اهل بیت (ع) روایات بسیاری را در زمینه صدقه و تأثیر آن بر درمان بیماری نقل کرده‌اند، ضمن اینکه از جمله علل تأثیر کم صدقه‌ها از جانب شخص بیمار یا اطرافیانش در درمان بیماری، توجه نکردن به شرایط صحیح پرداخت صدقه به معنای واقعی است. صدقه‌ای که در راه خدا پرداخت می‌شود، یک طرف آن مستمندان هستند و طرف دیگر خدایی است که برای او انفاق انجام می‌گیرد؛ به همین دلیل، هدیه‌ای که قبل از رسیدن به دست مستحق به دست خدا می‌رسد شایسته عنایت بیشتری است. نمونه شاخص این نحوه هدیه‌دادن، حضرت زهرا (س) هستند که در شب عروسی خود بهترین لباس خویش را که لباس عروسی‌شان بود، به مستحق بخشیدند.

علاوه بر اهمیت مبلغ و میزان صدقه پرداختی، محل پرداخت آن نیز بسیار مهم است. افزون بر نیت خالص و پاک‌ی که صدقه‌دهنده دارد، در صورت وجود واسطه‌ها، انتخاب درست آنها و هزینه‌کردن در جایگاه خاص آن دارای اهمیت است؛ بنابراین با در نظر گرفتن تمام شرایط و جزئیات پرداخت

مشارکت مؤلفان

مشاور پژوهشی: مؤلف اول؛ نویسنده مسئول مقاله: مؤلف دوم؛ نگارش تمامی بخش‌های مقاله: مؤلف سوم؛ و تحقیق و ایده‌پردازی: مؤلف چهارم.

References

1. Vashiyani A. Behdasht az Manzar-e Quran-e Karim. The Quran and Science 2014;8(4):22-108. (Full Text in Persian)
2. The Holy Quran. Translated by Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb; 2010.
3. Heidarnia MA. Spiritual Health and Pure Life. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2016;2(2):1-2. (Full Text in Persian)
4. Jalaei Nobari H. Heart and spiritual well-being. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2019;4(5):1-4. (Full Text in Persian)
5. Vashian AA, Khalaj A, Mohaghegh B. Profile of Indicators of Health and Spiritual Care From the Perspective of Quran and Hadiths. Journal of Quran and Medicine. 2021;6(1):20-31. (Full Text in Persian)
6. Vashian AA. Spiritual health indicators in the health document. Iranian Journal of Culture and Health Promotion. 2018;1(1):83-8. (Full Text in Persian)
7. Motahhari M. Ensan va Sarnevesht. Qom: Eram; 1989. (Full Text in Persian)
8. Ranjbar M. Erae-ye Rahkari Baray-e Gelogiri az Marghaye Nagahani va Afzayeshe Lazzathaye Donyavi va Okhravi. Avalin hamayesh-e melli-e camputer, fanavari-e ettela'at, ertebatat-e Islami. The first national conference on computers, information technology and Islamic communications in Iran; Qom. 2015. (Full Text in Persian)
9. Sheykh Sadoogh. Man la Yahzoroh al-Faqih. Translated by Ghaffari MJ. 6: Sadoogh 1968. p. 300.
10. Ajal-e Mosama va Ajal-e Moallagh 2016 [Available from: <https://www.islamquest.net/fa/archive/id23905>.
11. Gharshi SAA. Ghamoose Quran. Tehran: Darolketab Eslamiya; 1991.
12. Havizi A. Tafsir Noor Al-Thaqalin. Qom: Esmaeliyan; 1994. (Full Text in Persian)
13. Tabatabaei M. Tafsir-e al-Mizan. Jameh Modaresin, Daftar-e Entesharat-e Eslami 1995.
14. MakaremShirazi N. Tafsir-e Nemooneh. Tehran: Darolketab Eslamiyeh; 2007. (Full Text in Persian)

صدقه بر اساس آیات و روایات و بر مبنای شرایط اقتصادی و اجتماعی کنونی جامعه، می‌توان آثار شفا بخشی را افزایش و بحران‌هایی را که افراد بی‌بضاعت با آن مواجه‌اند، کاهش داد. از جمله مراکز خیریه‌ای که در این زمینه واسط اعتماد قرار می‌گیرند، می‌توان مؤسسات خیریه بیمارستانی، مددکاری بیمارستان‌ها، مؤسسات خیریه و انجمن‌های حمایت از بیماران خاص را نام برد.

محدودیت‌های پژوهش

در انجام این پژوهش هیچ محدودیتی وجود نداشت.

پیشنهاد‌های پژوهش

در جهت نتایج حاصل از این مطالعه، پیشنهاد می‌شود مردم صدقه را یکی از راه‌های درمانی در نظر بگیرند. مسئولان نیز در جامعه امکانی را فراهم کنند که بیماران با نحوه صحیح صدقه‌دادن آشنا شوند و درباره صدقه و آثار شفا بخشی آن فعالیت‌های مطالعاتی بیشتری انجام دهند. پژوهشگران می‌توانند در مطالعات تجربی خود صدقه را به‌عنوان یکی از عوامل درمان‌کننده، کمک‌کننده به درمان و حمایت از بیماران بررسی کنند؛ علاوه‌براین، می‌توانند نتایج و فرمول‌های استخراج‌شده از این دست را با استفاده از ادله آیات و روایات یا نگاه اندیشمندان مسلمان پژوهش کنند و آن را روشی جدید و میان‌رشته‌ای از دیدگاه علوم انسانی و علوم پزشکی و با محوریت علوم وحیانی در نظر گیرند.

قدردانی

از تمامی افرادی که به پژوهشگران در جهت انجام این مطالعه یاری رسانده‌اند، تشکر و قدردانی می‌شود.

حامی مالی

بنا بر اظهار مؤلفان مقاله، پژوهش حاضر حامی مالی نداشته و با هزینه شخصی مؤلفان صورت گرفته است.

تضاد منافع

مؤلفان مقاله هیچ‌گونه تضاد منافی درباره این پژوهش گزارش نکرده‌اند.

15. Ghara'ati M. Tafsir-e Noor. Tehran: Markaz-e Farhangi-e Darshaei az Quran; 2009. (Full Text in Persian)
16. Majlesi M. Bihar al-Anvar. Beirut: Institute Alvfa; 1982.
17. Olyanasab SZ, Hazeri-Geqeh A, Rameparvar A. In Search of Spiritual Factors Contributing to Longevity in the Quran. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2017;3(2):102-14h(Full Text in Persian)
18. Raghīb Esfahani A. Mofradat-e Raghīb. 1991.
19. AsadZandi M. Rahyaft-e Ghalb-e Salim dar Mafhoomshenasi-e Salamat-e Ma'navi. Journal of Medical Fiqh. 2014;6(18):143-74. (Full Text in Persian)
20. Hoseyni Karnami SH, Zakavi AA. An Analysis of the Salīm Heart Semantics: An Approach to Spiritual Health in Holly Quran. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2019;7(1):49-62. (Full Text in Persian)
21. Imam Ali. Nahg al-Balaghah. collection: Sharif Razi Qom: Dar al-Erfan; 2006.
22. Mahdavi Kani MR. Noghtehaye Aghaz dar Akhlagh-e Amali. Tehran: Islamic Culture Publishing Office 1995. (Full Text in Persian)
23. Payandeh A. Nahj al-Fisahah. Qom: Ansariyan; 2005.
24. Brojerdi M. Tafsir Jameh. Tehran: Sadr; 1987.
25. Negahi be Gozashteh, Hal va Ayandeh Jameiat-e Iran. Statistical Research and Training Center; 2022 [Available from: <https://srta.ac.ir/analytical-reports/ID/5112/%D9%86%DA%AF%D8%A7%D9%87%DB%8C-%D8%A8%D9%87-%DA%AF%D8%B0%D8%B4%D8%AA%D9%87-%D8%AD%D8%A7%D9%84-%D9%88-%D8%A2%DB%8C%D9%86%D8%AF%D9%87-%D8%AC%D9%85%D8%B9%DB%8C%D8%AA-%D8%A7%DB%8C%D8%B1%D8%A7%D9%86>]
26. Nerkh-e Diyeh Sal-e 1400. [Available from: <https://shenasname.ir/qaza/7931-%D8%AF%DB%8C%D9%87-1400>]
27. Imam Khomeini R. Tahrir al-Vasilah. Tehran: Moasese Tanzim va Nashr-e Asar-e Imam Khomeini; 2000. (Full Text in Persian)
28. Olyanasab SZ, Hazeri-Geqeh A, Rameparvar A, Mortazavian AM. Material factors of human lifespan from the perspective of Islamic teaching. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2016;2(1):52-63. (Full Text in Persian)
29. Rabeinataj A, Jahandideh M. Recognizing the effect of moral education components on longevity increase in Quran and Hadith. Educational Doctrines in Quran and Hadith. 2015;1(1):51-72. (Full Text in Persian)
30. Askari SavadKoochi A. Toole Omr Moballeghan. 2009(114):94-101.(Full Text in Persian)
31. Firouzi M. Capacity of Preferential Jurisprudence Rulings in the Face of Poverty. Fiqh. 2019;26(99):127-50. (Full Text in Persian)
32. Shaabanpoor G. Manabe'e Mali Ta'min va Refah-e Ejtemae Dar Quran .Elahiate Ejtemae. 2009(1):163-88. (Full Text in Persian)
33. Mianroodi M. Sadaghe va Ehsan, Nemoodhaie Kheire Mandegar Tehran; Dovomin Hamayesh-e Melli-e Kheir-e Mandegar (Motale'e va Arzyabi-e Omooor-e Kheir Dar Iran Ba Tamarcoz bar Chaleshhaye Nikookaree dar Iran-e Emrooz. 2018. (Full Text in Persian.
34. Narimani M. Ta'sir-e Sadagh-e bar Tozi'e Daramad dar Iran Bein-e Salhaye 1380-1394. Journal of Humanities and Islamic Strategic Studies.2(12):255-70. (Full Text in Persian)
35. Mohsenzadeh Ledari F, Hoseini Tabaghdehi M. Effect of Quran on the treatment of diseases: literature review .Islam and Health Journal. 2016;3(1):22-8. (Full Text in Persian)
36. Shahpari A, Hoseini L. Pishgiri va Darman Az Manzere Quran va Salamat. National Health Conference According to the Quran; Bojnoord; 2016. (Full Text in Persian).